

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSLAM HUKUKU VE MEDENİ HUKUKTA BOŞANMA
SÜREÇLERİNİN MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK
BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan

Şule ATLI

DENİZLİ, 2024

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSLAM HUKUKU VE MEDENİ HUKUKTA BOŞANMA
SÜREÇLERİNİN MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK
BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Şule ATLI

Proje Danışmanı: Doç. Dr. İsmail ŞİMŞEK

Enstitü Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri
Tezsiz Yüksek Lisans Programı: Manevi Destek ve Rehberlik

Şule ATLI tarafından hazırlanan “İSLAM HUKUKU VE MEDENİ HUKUKTA BOŞANMA SÜREÇLERİNİN MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup ..... tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman
Doç. Dr. İsmail ŞİMŞEK

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .....tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

şule ATLI

ÖNSÖZ

İnsan, yaratılışı itibariyle iki yönü olan bir varlıktır. Bunlar maddi ve manevi yönlerdir. Dolayısıyla hayatı anlamlandırması da tek yönlü olmayacaktır. İstek ve ihtiyaçları, beklenti ve talepleri tek yönle sınırlı kalmayacaktır. Bununla birlikte hayatta karşılaştığı sorunlara karşı da sadece maddi çözümlerle yetinmeyecektir. Bu yüzden evlilik ve boşanma süreçlerinde karşılaşılan problemlerin çözümünde insana tek yönlü yaklaşım ve tek yönlü çözüm önerileri de yeterli gelmeyecektir. Manevi Destek ve Rehberlik Hizmetleri'nin insanın her yönüne hitap edip problemlerinin tamamına çözüm sunmaya istekli olması son derece önemlidir. Bu nedenle çalışmamızın ana konusu İslam Hukuku ve Medeni Hukuk'taki boşanma süreçlerindeki uygulamaların Manevi Destek ve Rehberlik penceresinden incelenmesi olacaktır.

Çalışmamız giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde konunun önemi üzerinde durulmuş, proje çalışmamızın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. Birinci bölümde, İslam Hukuku'nda boşanma süreçlerine değindik. İkinci bölümde de Medeni Hukuk'ta boşanma süreçlerinden bahsettik. Üçüncü bölümde ise İslam Hukuku ve Medeni Hukuk'a göre boşanma süreçlerindeki uygulamaları Manevi Destek ve Rehberlik bakış açısıyla değerlendirdik. Sonuç kısmında da çalışma boyunca elde edilen verilerin genel bir değerlendirmesini yaptık.

Çalışmanın konusunun belirlenip hazırlanmasına kadar tüm süreçte kıymetli desteklerinden dolayı danışman hocam Doç. Dr. İsmail ŞİMŞEK'e, projenin hazırlanma sürecinde öneri ve yönlendirmelerinden dolayı eşim Ramazan ATLI'ya ve hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini sürekli arkamda hissettiğim annem Hacer BAĞ ve babam Cengiz BAĞ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Şule ATLI

Denizli – 2024

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: İslam Hukuku ve Medeni Hukukta Boşanma Süreçlerinin Manevi Destek ve Rehberlik Bağlamında Karşılaştırılması	
Projeyi Hazırlayan: Şule Atlı	Danışmanı: Doç. Dr. İsmail ŞİMŞEK
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı: viii + 35
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>İnsan yaratılış özelliği olarak hem maddi hem de manevi yönü bulunan bir varlıktır. Bu yüzden insan hayatı da tek boyutlu ele alınamaz. Boşanma da evlilik gibi insan hayatında bulunan bir olgudur. Boşanma olgusunu ele alırken insanın her iki yönüne de hassasiyetle yaklaşılmalıdır.</p> <p>İslam Hukuku ve Medeni Hukuk boşanma olgusuna insanın hem maddi hem de manevi yönünü dikkate alarak çözümler getirmiştir. Bu çalışma boşanma süreçlerine getirilen çözümleri Manevi Destek ve Rehberlik yönünden incelemeye yoğunlaşmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Medeni Hukuk, Boşanma, Evlilik, Manevi Destek, Rehberlik	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences Non-Thesis Master's Project Summary

Title of the Project: Comparison of Divorce Processes in Islamic Law and Civil Law in the Context of Moral Support and Guidance	
Author: Şule Atlı	Supervisor: Doç. Dr. İsmail ŞİMŞEK
Date:	Nu. of pages: viii + 35
Department: Philosophy and Theology	Subfield: Spiritual Support and Guidance
<p>Man is a creature that has both material and spiritual aspects as a feature of creation. Therefore, human life cannot be considered one-dimensional. Divorce, like marriage, is a phenomenon in human life. When dealing with the phenomenon of divorce, both aspects of the human being should be approached sensitively.</p> <p>Islamic Law and Civil Law have brought solutions to the phenomenon of divorce by taking into account both the material and spiritual aspects of human beings. This study focuses on examining the solutions to divorce processes in terms of Moral Support and Guidance.</p>	
Keywords: Islamic Law, Civil Law, Divorce, Marriage, Moral Support, Guidance	

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı.....	1
1.2. Çalışmanın Önemi.....	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları	2
BİRİNCİ BÖLÜM	3
İSLAM HUKUKU'NA GÖRE BOŞANMA SÜREÇLERİ	3
1.1. Temel Kavramlar.....	4
1.1.1.Tahkim	4
1.1.2. Muhâlea.....	5
1.1.3. Tefrik.....	5
1.1.3.1. Nafakanın Temin Edilmemesi.....	5
1.1.3.2. Bedensel Kusur ve Hastalık	6
1.1.3.3. Fena Muamele ve Geçimsizlik	6
1.1.3.4. Terk ve Gaiplik.....	7
1.1.4. Îlâ.....	7
1.1.5. Liân.....	8
1.1.6. Zihar	8
1.1.7. Fesih	9
1.2. İslam Hukuku'na Göre Boşanma Çeşitleri.....	9

1.2.1. Ric'i Boşanma	9
1.2.2. Bâin Boşanma	10
1.2.3. Sünni Boşanma.....	10
1.2.4. Bid'i Boşama.....	11
1.3. Boşanmanın Sonuçları.....	11
1.3.1. İddet.....	11
1.3.2. Ölüm İddeti	12
1.3.3. Hamile Kadının İddeti.....	12
1.3.4. Hidane (Çocukların Bakım ve Terbiyesi)	12
1.3.5. Nafaka	13
İKİNCİ BÖLÜM	14
MEDENİ HUKUKA GÖRE BOŞANMA SÜREÇLERİ.....	14
2.1. Boşanmanın Dayandığı İlkeler	15
2.1.1. Kusur İlkesi	15
2.1.2. İrade ilkesi	15
2.1.3. Temelden Sarsılma İlkesi	16
2.1.4. Elverişsizlik İlkesi	16
2.1.5. Eylemli Ayrılık İlkesi.....	16
2.2. Türk Medeni Kanunu'na Göre Boşanma Sebepleri	17
2.2.1. Özel Boşanma Sebepleri	17
2.2.1.1. Zina.....	17
2.2.1.2. Hayata Kast, Pek Kötü Muamele veya Onur Kırıcı Davranış....	18
2.2.1.3. Suç İşleme veya Haysiyetsiz Hayat Sürme	18
2.2.1.4. Terk	19
2.2.1.5. Akıl Hatalığı.....	19

2.2.2. Genel Boşanma Sebepleri	20
2.2.2.1. Evlilik Birliğinin Sarsılması	20
2.2.2.2. Anlaşmalı Boşanma.....	20
2.2.2.3. Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması	21
2.3. Türk Medeni Kanunu'nda Boşanmanın Sonuçları.....	21
2.3.1. Mali Sonuçları	21
2.3.1.1. Maddi Tazminat	21
2.3.1.2. Manevi Tazminat.....	22
2.3.1.3. Nafaka	22
2.3.2. Kişisel Sonuçları	22
2.3.3 Boşanmanın Çocuklarla İlgili Sonuçları	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	24
İSLAM HUKUKU VE MEDENİ HUKUKTA BOŞANMA SÜREÇLERİNİN MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI	24
3.1. Manevi Destek ve Rehberlik	24
3.2. İslam Hukuku'nda Boşanma Süreçlerinin Manevi Destek ve Rehberlik Yönü.....	25
3.2.1. Tahkim	25
3.2.2. Aile ve Dini Rehberlik Büroları	26
3.3. Medeni Hukuk'ta Boşanma Süreçlerinin Manevi Destek ve Rehberlik Yönü.....	27
3.3.1. Evlilik Birliğinin Korunmasına Yönelik Hâkim'in Alacağı Önlemler	27
3.3.2. Boşanma Arabuluculuğu	31
3.3.3. Aile Danışmanlığı	32

SONUÇ	33
KAYNAKÇA	34

GİRİŞ

İnsan var oluşu itibarıyla ruh ve beden yönü bulunan bir varlıktır. Bu yüzden karşılaştığı bir sorunla da maddi manevi olarak mücadele eder. Ayrıca çabalarına rağmen aşamadığı bir problem var ise bu noktada desteğe ihtiyaç duyar. İnsana sunulacak destek, onun hem maddi ihtiyaçlarına hem de manevi ihtiyaçlarına yönelik olmalıdır. Maddi desteğin mahiyeti, insana somut şekilde yardım etmeyi kapsar. Manevi desteğin mahiyetine gelince ise bu desteğin insanın psikolojisine yönelik olduğu görülecektir.

İnsan psikolojisi de birçok unsuru beraberinde barındırır. Din, bu yönüyle insanda bulunan önemli referanslardan biri kabul edilmiştir. Ayrıca tarih boyunca dinlerin aile kurumuna verdikleri önem dikkate değerdir. Çünkü dinin bakış açısıyla aile çekirdek bir cemaat olarak düşünülmüştür. Böylelikle dinler aile kurumu aracılığıyla kendi doğrularını, ahlak anlayışını çocuklar üzerinden sürdürülmesine önem vermişlerdir. Aile kurumunun tesisi ve ayakta tutulması gelecek nesillerin teminatı olan çocukların yetiştirilmesi açısından insanın varoluşunun en önemli gayesi olmuştur.¹

1.1. Çalışmanın Konusu ve Amacı

Çalışmamız İslam Hukuku ve Medeni Hukuktaki boşanma süreçlerine odaklanacaktır. Bu iki hukuk sisteminde boşanma süreçleri ortaya koyulacak daha sonra da Manevi Destek ve Rehberlik açısından bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Öncelikle İslam Hukuk'unda boşanma ile ilgili bazı temel kavramlardan bahsedeceğiz. Ardından boşanmaya yol açan nedenlere değinilecektir. İslam Hukuku'ndaki boşanma çeşitlerinden bahsedildikten sonra boşanma sonrası ortaya çıkan sonuçlara değinilecektir. Ardından Medeni Hukuk'ta boşanma süreçlerine, Hukuk sistemindeki boşanmanın dayandığı temel ilkelere değinilecektir. Bu ilkeler kapsamında boşanmaya neden olan hususlar ele alınacak ve boşanmanın hukuki süreç içerisinde gerçekleşmesi ile ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilecektir. Buna göre İslam Hukuk'u ve Medeni Hukuk'un boşanma sürecindeki eşlere ve aile üyelerine verdiği Manevi Destek ve Rehberlik ne derece etkin ve faydalıdır? Boşanma sonrasında taraflara neler önermektedir? Bu ve benzeri sorulara çalışmamızda cevaplar arayacağız.

---

¹ Şinasi Gündüz (ed.), *Yaşayan Dünya Dinleri* (İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019), 24.

1.2. Çalışmanın Önemi

Çalışmamız öncelikli olarak yeni sayılabilecek Manevi Destek ve Rehberlik alanındaki çalışmalara katkı sağlaması açısından önemlidir. Aynı zamanda İslam Hukuk'u ve Medeni Hukuku'n boşanma süreçlerine yaklaşımını ortaya koyması, bu iki hukuk sistemini karşılaştırması açısından da çalışmamız değerlidir. İki hukuk sisteminin karşılaştırılmasının yapıldığı ve daha sonra Manevi Destek ve Rehberlik yönlerinin irdelendiği bu proje çalışmamızın alana mütevazı bir katkı sunmasını ümit ediyoruz.

1.3. Çalışmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışmamızda literatür tarama sistemi kullanılmıştır. Ayrıca web siteleri taramaları da başvurduğumuz yöntemlerdendir. Mümkün olduğunca birincil kaynaklara müracaat etmeyi hedefledik. Bununla birlikte konumuzla ilişkili birincil kaynaklar üzerine yapılmış çalışmalar kapsamında ikincil kaynaklardan da yararlandık.

Çalışmamız İslam Hukuk'u ve Medeni Hukuku'n boşanma dışındaki konularını kapsamamaktadır. Genel olarak bu iki hukuk sistemindeki boşanma süreçleri ortaya koyulmuş ve bu süreçler Manevi Destek ve Rehberlik açısından değerlendirilmiştir. Zira İslam Hukuk'u ve Medeni Hukuku'n tamamını incelemek bu çalışmamızın sınırlarını aşacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU'NA GÖRE BOŞANMA SÜREÇLERİ

İslam Hukuku'nda boşanma 'talak' kavramı ile ifade edilmektedir. Bu kavram sözlükte "evliliğin sona ermesi, erkeğin karısını boşaması"² şeklinde ifade edilir. Talâk kelimesi fıkıh terimi olarak ise belli lafızlarla nikâh akdinin bozulması olarak geçmektedir.³

İslam dini neslin devamı için evliliği tavsiye etmektedir. Nitekim Kur'an ve sünnette bu doğrultuda ayet ve hadisler vardır. Örneğin Allah bir ayetinde "*İçinizden evli olmayanları, köle ve cariyeleriniz arasından da elverişli olanları evlendirin,*"⁴ ifadeleriyle evliliği teşvik etmiştir. Peygamberimiz (sav) de evliliği tavsiye etmiş "Ey gençler zümresi! Evlenmeye gücü yeten evlensin."⁵ şeklinde gençlere çağrıda bulunmuştur. Nitekim evlilik İslam dininde sağlıklı nesiller elde etmenin yegâne yoludur. Ayrıca kadın ve erkeğin birbiri için yaratıldığını vurgulayan İslam dini fitrat olarak da kadın ve erkeğin sağlıklı ve temiz bir zeminde bir araya gelmesinin yolunun meşru bir nikahtan geçtiğini bildirmektedir. Böyle bir birliktelikten meydana gelmeyen çocuklar hem sosyal hem psikolojik hem de ahlâki bakımdan birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bunun yanında toplumun korunması, kargaşanın önüne geçilmesi açısından da kadın-erkek ilişkilerinin evlilik bağında buluşması son derece önemlidir. Çünkü evlilik birliğinin kurulması mümkün olmayan durumlarda kadın-erkek ilişkisi gayri meşru yollarda gerçekleşmektedir. Fıtrat olarak kadın ve erkek bir araya gelmeye eğilimli olduğundan normal olmayan ilişkilerin ortaya çıkması da kaçınılmaz olmaktadır.⁶

İslam Dini evliliği bu kadar teşvik etmesine rağmen boşanmayı da yasaklamamıştır. Nitekim Hristiyanlıktaki gibi evlilik dini bir sözleşme değildir ve kilise, cami vb. yerlerde olma zorunluluğu da yoktur. Bu yüzden boşanma da İslam dininde helal görülmüştür. Bu hususta Hz. Peygamberimiz (sav): "*Helâllerin yüce Allah'a en sevimsiz*

² *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, "Talâk" (Erişim 10 Ekim 2023).

³ H. İbrahim Acar, "Talâk", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010), 39/496.

⁴ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018), Nur 24/32.

⁵ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, "Kitâbu'n-Nikâh", çev. Mehmed Sofuoğlu, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi* (İstanbul: Ötüken, 1987), 2 (No. 3).

⁶ "Aile Hayatı", *İlmihal II İslam Ve Toplum* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2008), 2/199.

olanı talaktır,”⁷ sözü ile boşanmanın helal olduğu fakat aile birliğinin bozulmasını istemediğini dile getirmiştir. Görüldüğü üzere İslam Hukuku’nda boşanmak çirkin, ayıp veya yasak şeklinde görülmemektedir. Aksine taraflar arasındaki anlaşmazlıkların çözülememesi durumunda başvurulması gereken bir alternatif olarak görülmektedir.

1.1. Temel Kavramlar

1.1.1. Tahkim

Tahkim kavramı sözlükte “*anlaşmazlıkların hakem yoluyla çözülmesi yöntemi,*”⁸ şeklinde geçmektedir. Fıkıh terimi olarak ise “*taraflar arasında çıkan uyuşmazlıkların devletin resmi yargı organları yerine, kendileri tarafından belirlenen hakemlerce çözümlendiği bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir,*”⁹ şeklinde tanımlanmıştır. İslam Hukukçuları Tahkim’in bir çeşit sulh yolu olduğu konusunda hemfikirdirler.¹⁰

Aile Hukukunda eşlerin anlaşamama durumunda tahkim devreye girer. Çünkü İslam dini eşlerin anlaşamama durumunda, şiddetli geçimsizlik ve kötü muamele baş gösterdiğinde bu durumun toplum ve aile için meydana getireceği zararı önlemek ve en güzel şekilde çözülmesi için olayın tahkim müessesine götürülmesini istemiştir. Konuyla alakalı ayet şöyledir: “*Eğer karı ile kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, kendilerine erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. Barışmak isterlerse, Allah onları aralarındaki dargınlık yerine geçime ve uyuşmaya muvaffak kılar.*”¹¹

Tahkim’in devreye sokulması boşanmayı kolaylaştırma amaçlı değildir. Arabuluculuk yapılarak evliliğin kurtarılması esastır. Hakem tayin olan kişi olaya üçüncü bir bakış açısıyla bakar ve eşlerin arası düzelecek gibiyse düzeltmeye çalışır. Düzelmeyecek gibi ise kişi boşanmaya hükmeder.

---

⁷ Süleyman b. El-Eş’as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr b. İmrân el-Ezdî es-Sicistânî Ebu Davud, “Boşanma Bölümü”, çev. İsmail Lütfi Çakan, *Sünen-İ Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi* (İstanbul: Şamil Yayınları, 1987), 6/92-96.

⁸ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Tahkim” (Erişim 17 Ekim 2023).

⁹ *Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü*, “Tahkim” (Erişim 17 Ekim 2023).

¹⁰ Mustafa Yıldırım, “Tahkîm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010), 39/411.

¹¹ Nisâ 4/35.

1.1.2. Muhâlea

Hul sözlükte “*elbiseyi çıkarmak, soyunmak; ayırmak*”¹² anlamlarına gelir. Fıkıhta kadının belli bir bedel karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağının sona ermesini ifade eder. Karşılıklı anlaşmayla gerçekleşmesi sebebiyle bu işleme muhâlea adı verilir.¹³

Kur'an-ı Kerim'de muhâlea kavramından şu ayette bahsedilmektedir: “*Eğer Allah'ın kurallarına uymamalarından korkarsanız, kadının evlilikten kurtulmak için bir meblâğ vermesinde taraflara bir vebal yoktur,*”¹⁴ bu ayette karşılıklı anlaşarak boşanma üzerinde durulmaktadır.

1.1.3. Tefrik

Sözlükte “ayırma”¹⁵ anlamına gelen tefrikin terim anlamı, “*Evlilik birliğinin sona ermesinin bir diğer şekli eşlerin mahkemeye başvurarak hâkim kararıyla boşanmalarıdır.*”¹⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

Tefrik hâkim kararı ile boşama şeklinde gerçekleşir. Hâkim de belirli sebepler doğrultusunda boşanmaya karar verir. Boşanma prensip olarak İslam Hukuku'nda kocanın yetkisindedir fakat bazı durumlarda kadına tefrik hakkı verilmiştir. Bu hak doğrultusunda kadın mahkemeye başvurarak boşanma hakkını kullanabilir. Tefrik kazâî bir boşanma çeşididir. Kazâî boşanmanın birden çok sebebi bulunmaktadır. Bunlara kısaca değinelim:

1.1.3.1. Nafakanın Temin Edilmemesi

Kocanın eşine nafaka tayin etmemesi boşanma sebebidir. Evlilik içinde karısının nafakasını temin etmekle yükümlü koca bazen fakirlik sebebiyle bazen de zengin olsa dahi ihmal veya kasıtlı olarak bu görevini yerine getirmez. Bu durumu Hanefiler boşanma sebebi saymasa da diğer mezhepler nafakanın karşılanmamasını boşanma sebebi saymışlardır.¹⁷

---

¹² Fahrettin Atar, “Muhâlea”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2020), 30/397.

¹³ Atar, “Muhâlea”, 30/397.

¹⁴ Bakara 2/229.

¹⁵ *Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü*, “Tefrik” (Erişim 26 Ekim 2023).

¹⁶ “Aile Hayatı”, 2/233.

¹⁷ “Aile Hayatı”, 2/234-235.

1.1.3.2. Bedensel Kusur ve Hastalık

Evlilik birliğinin sürdürülmesini zorlaştırıcı nitelikteki hastalık ve kusurlar kazâ boşanma sebebi olarak isimlendirilir. Bu noktada hangi hastalıkların veya kusurların bu niteliğe gireceği hukukçular tarafından ihtilaflıdır.¹⁸

Bedensel kusurdan kasıt erkek açısından cinsi münasebete engel bir durumunun olması anlamına gelmektedir. Hukukçular böyle bir durumda eşin zarar görmesi gerekçesiyle bedensel kusuru bir boşanma sebebi saymışlardır. Hastalıktan kasıt ise delilik cüzzam vb. ağır hastalıklardır. Bu, her iki taraf içinde geçerlidir. Evliliği engelleyen, evlilik birliğini zorlaştıran durumlar hukukçular tarafından boşanma sebebi sayılmıştır. Fakat bu tür durumlarda boşanma sayılabilmesi için evlenmeden önce bilinmiyor olması gerekmektedir. Eğer evlenmeden biliniyor ve kabul edilmiş ise boşanma nedeni olarak görülmemektedir.¹⁹

1.1.3.3. Fena Muamele ve Geçimsizlik

İslam Hukuk’unda geçimsizlik nüşûz ifadesiyle karşımıza çıkar. Sözlükte “*yükselmek, ayağa kalkmak; geçimsiz davranmak,*”²⁰ anlamına gelir. Hanefi ve Şafi mezhebine göre fena muamele boşanma sebebi değildir.

Osmanlı Devleti uzun yıllar Hanefi mezhebine göre yönetilmiş ve bu mezhebi yaklaşımdan ötürü boşanamama sorunları ortaya çıkmıştır. Böyle durumlarda sorun giderilmek için öncelikle hakem tayin edilmiş veya mahkeme tarafından karı kocanın arası bulunmaya çalışılmıştır. Bu uğraşlar sonucunda koca boşanmaya ikna olmamış ise ve eşlerin ikisi de bu mezheptense hukuken yapacak bir şey kalmamıştır. Maliki Mezhebine göre kocanın karısına kötü şekilde davranması boşanma sebebidir. Bu mezhebe göre eğer kadın mahkemeye kocanın kötü muamele ettiğini ispat ederse mahkeme boşanmaya hükmeder.²¹

---

¹⁸ “Aile Hayatı”, 2/233.

¹⁹ “Aile Hayatı”, 2/233.

²⁰ Günay Hacı Mehmet, “Nüşûz”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkez) (Erişim 22 Kasım 2023).

²¹ “Aile Hayatı”, 2/236.

1.1.3.4. Terk ve Gaiplik

İslâm Hukuku terimi olarak terk, gaip olma; gaiplik de mefkud olma şeklinde ifade edilmiştir.²² Sözlükte mefkud “*mevcut olmayan, kaybedilmiş, yitirilmiş,*” anlamına gelir. mefküd kelimesi terim olarak ise “*kaybolmuş ve hayatta olup olmadığı hakkında bilgi bulunmayan kişiyi ifade eder*”.²³ Bugünkü tabirle gaiplik yani mefkud olma durumu kişinin nerede olduğunun bilinmemesini ve ölümü dirimi belli olmadığını ifade eder. Bu kişinin ölümüne hükmedilmesi için Ebu Hanife ve İmam Şafi’ye göre doksan yaşına kadar ya da yaşlıları ölene kadar beklenir. Bundan dolayıdır ki gaiplik bu iki imam için boşanma sebebi değildir ve kadın kocasının ölümüne karar verilene kadar beklemelidir. İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel ise gaibin ölümüne hükmedilme dışında, bunu bir boşanma gerekçesi olarak da kabul etmiştir. İmam Malik’e göre kocadan son haber alınmasından 4 yıl sonra kadın boşanmayı talep edebilir.²⁴

1.1.4. İlâ

İslam Hukuku literatürü kapsamında ilâ terimi kocanın yemin, adak ya da bir şarta bağlamak şeklindeki eşyle cinsel ilişkide bulunmayı kendisine yasaklaması durumunu ifade eder.²⁵ Cahiliye döneminde Araplar ilâ’yı bir boşanma yöntemi olarak kullanmışlardır. Bu şekilde koca herhangi bir sebeple eşine kızdığında bir iki yıl ya da daha fazla süreyle cinsellik açısından eşine yaklaşmamaya yemin ediyor, süre bitince istediği gibi süreyi uzatabiliyordu. Fakat bu uygulama geniş bir zamana yayıldığı için kadın ilâ süresi boyunca evlilik devam ettiğinden yeni nikah yapamıyordu. İslamiyet eşler arasındaki anlaşmazlıkların cinsel açıdan diğer eşi terk derecesine ulaşması halinde bu yeminin kadını mağdur etmesinden dolayı ilâ’nın süresine sınırlama getirmiştir. Eşlerin birbiri ile yaşayıp yaşamama konusunda karar verebilmeleri için 4 aylık süre verilmiştir. Eğer bu süre zarfında koca dönüş sağlamaz ise boşanmaya hükmedilir.²⁶

Hanefi mezhebinde ilâ yapıldıktan sonra 4 ay içinde koca karısına döner ise yemin kefareti gerekir. Koca karısına 4 ay içinde geri dönüş sağlamaz ise mahkeme kararı ile

---

²² “Aile Hayatı”, 2/235.

²³ Beşir Gözübenli, “Mefküd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi) (Erişim 22 Kasım 2023), 28/353-356.

²⁴ “Aile Hayatı”, 2/235.

²⁵ Hamdi Döndüren, “İlâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi) (Erişim 23 Kasım 2023), 22/61-62.

²⁶ Döndüren, “İlâ”, 22/61-62.

boşanmaya hükmedilir. Hanefiler hariç diğer üç mezhebe göre îlâ'nın gerçekleşmesinden sadece dört ayın geçmesiyle boşanma gerçekleşmez. Koca dönmek veya boşanma fiillerinden birini seçmek zorundadır. Koca seçim yapmaz ise kadının başvurusu üzerine hâkim evlilik birliğine son verir.²⁷

1.1.5. Liân

Sözlükte “lanet, beddua, ilenç sözü, lanetleşme,”²⁸ anlamlarına gelen liân kelimesinin terim anlamı “karısının zina ettiğini veya doğan/doğacak çocuğun zina ürünü olduğunu iddia eden kocanın hâkim huzurunda bunu yeminle teyit etmesi, kadının da kocasının yalan söylediğine ve kendisinin mâsum olduğuna aynı tarzda yemin etmesidir.”²⁹ Liân sonucunda hâkim boşanmaya hükmeder. Bu uygulamayla hem nesebi korumak hem de kadına yöneltilen bu suçlamayı düşürmek amaçlanmıştır.

1.1.6. Zihar

Zahr kelimesiyle ilişkili olan zihar sözlükte “sırt, arka, yüzey,” anlamına gelir.³⁰ Terim olarak ise erkeğin eşinin herhangi bir uzvunu kendisine evlenmesi dinen yasak olan birisine benzetmesi şeklinde tanımlanır.³¹

Bu uygulama eşlerin karısına “sen bana anamın sırtı gibisin,” diyerek eşlerini boşamasıdır.³² Cahiliye dönemi erkekleri bu yöntemle eşlerini annelerine benzeterek onları kendilerine haram kılıyor ve karılarını boşuyorlardı. Kur'an kocanın zihar yapmasını kınamış kadının aleyhine olan bu boşanma tarzını kaldırmıştır. Kur'an'da zihar şu şekilde geçmektedir: “Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a yakınan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu. Çünkü Allah her şeyi işitmekte ve görmektedir. İçinizden karılarına zihar yapanların karıları asla onların anaları değildir. Onların anaları sadece, kendilerini doğuran kadınlardır. Gerçek şu ki, onlar çirkin ve asılsız bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.”³³ Allah bu ayetinde zihar yapan erkeği kınamış ve ziharı boşanma sebebi saymamıştır.

²⁷ “Aile Hayatı”, 2/237.

²⁸ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık, 2014), “829”, لعان.

²⁹ Mehmet Akif Aydın, “Liân”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslam Araştırmaları Merkezi) (Erişim 23 Kasım 2023), 26/172-173.

³⁰ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık, 2014), “590-589”, ظهار.

³¹ Ahmet Yaman, “Zihâr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010), 44/387-390.

³² “Aile Hayatı”, 2/18.

³³ Mücadele 58/1-2.

1.1.7. Fesih

Sözlükte “*verilmiş bir yargıyı kaldırma, bozma,*”³⁴ anlamına gelir. Terim olarak ise “*evlilik birliğinin akid anında var olan veya sonradan meydana gelen bir eksiklik sebebiyle bozulması,*”³⁵ şeklinde ifade edilir. Sıhhat şartlarından birinin olmaması, eşlerin bir arada yaşaması dinen mümkün olmaması, şahitsiz evlenme gibi evlenme anında veya daha sonradan gerçekleşen durumlar fesihe örneklik teşkil eder. Böyle bir durumda evlilik kendi kendine sona erer.³⁶

1.2. İslam Hukuku’na Göre Boşanma Çeşitleri

İslâm Hukuku boşanmayı dönülebilir olup olmamasına göre ric’î ve bâin talak şeklinde kategorize etmiştir. Sünnete uygun olup olmayışına göre de sünnî ve bid’î boşama şeklinde sınıflandırmıştır. Bu iki sınıflandırmanın her biri farklı hukukî değerlendirmelere konu olmuştur.³⁷

1.2.1. Ric’i Boşanma

“*Ric’i boşanma erkeğin yeniden mehir ve nikah akdine gerek olmaksızın iddet süresi içinde eşine dönmesine imkân tanıyan boşamadır.*”³⁸ Ric’i talak kocanın boşanma yetkisini bir nevi geri alıp evlilik birliğinin devam etmesidir. Boşanmanın gerçekleşmesi için üçüncü boşama olmaması, eşlerin fiilen karı-koca hayatı yaşamış olmaları gerekir. Ayrıca boşanmanın bir bedel karşılığında yapılmaması şartı da vardır. Boşama lafızları şiddet ve mübalağa içermemeli açık ve anlaşılır şekilde ifade edilmelidir. Boşanmada iyice düşünülmeden söylenmiş sözler ile yapılan boşanmalar genellikle ric’i talak kapsamında değerlendirilir.³⁹

Ric’i Talak’ta evlilik iddet süresi bitene kadar devam etmektedir. Bu sebeple kocanın karısına dönüş hakkında bu süre içerisinde gerçekleşmesi gerekir. Bu zaman zarfında dönüş gerçekleşmez ise boşanma bâin talak’a dönüşür ve bâin talak hükümleri geçerli sayılır.⁴⁰

³⁴ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Fesih” (Erişim 24 Kasım 2023).

³⁵ “Aile Hayatı”, 2/223.

³⁶ “Aile Hayatı”, 2/224.

³⁷ “Aile Hayatı”, 2/229.

³⁸ Halil İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar, 2022), 245.

³⁹ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 245; İsmail Yalçın, *İslam Aile Hukuku* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022), 107.

⁴⁰ “Aile Hayatı”, 2/229.

1.2.2. Bâin Boşanma

“Kocaya boşadığı eşine ancak yeni bir nikâhla dönme imkânı veren boşanma şeklidir,”⁴¹ şeklinde tanımlanmıştır. Erkeğin karısını zifaktan önce ya da cumhura göre halvetten sonra boşaması, boşanmanın bedel karşılığında gerçekleşmesi, Hanefilere göre kinaye, şiddet ve abartı ifade eden sözlerin kullanılması, kadına verilmiş olan yetki ve mahkemenin verdiği karar gibi boşama şekilleri bâin Talak olarak değerlendirilir.⁴²

Bâin talak ile boşamada koca iddet süresi içerisinde karısına evlilik akdi olmadan geri dönemez. Boşama sonrası tekrar evliliğin gerçekleşmesi için kadının rızası gerekir. Taraflar tekrar evlenmek arzu ederse ister iddet süresi devam ederken ister iddet bitiminden sonra yeni nikah akdi ve mehirle birlikte tekrar evlenmeleri mümkündür.⁴³

1.2.3. Sünni Boşanma

“Boşama, Kur’an’daki genel ilkelere ve Hz. Peygamber’in (sav) bu yöndeki açıklama ve tavsiyelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığına göre sünnî talâk, bid’î talâk şeklinde de tasnif edilmektedir,”⁴⁴ şeklinde tanımlanmıştır.

Sünni boşanma “Allah ve Resulünün emrine uygun olan boşamadır.”⁴⁵ Sünni talakın ric’i talak olması gerekmektedir. Burada evliliğe geri dönüş yolunun kapatılmamakta ve karısını boşayan kocaya düşünme hakkı verilmektedir.⁴⁶ Ayrıca talakın Sünni olabilmesi için erkeğin karısını cinsel ilişkinin olmadığı temizlik döneminde bir talakta boşaması gerekir.⁴⁷

Sünni talak, anlık öfke, sinir ve sonradan pişmanlık duyulacak sözler söylenmesi ve aile birliğinin dağılmasını önlemek için alınan tedbirlerden biridir. Sonradan pişman olmamak, ortaya çıkan barış fırsatlarını değerlendirmek için boşanmanın sünnet üzerine yapılması hem dünyevi hem dini açıdan daha uygun görülmüştür.⁴⁸

---

⁴¹ “Aile Hayatı”, 2/230.

⁴² Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 247.

⁴³ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 248.

⁴⁴ “Aile Hayatı”, 2/231.

⁴⁵ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 249.

⁴⁶ “Aile Hayatı”, 2/231.

⁴⁷ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 248.

⁴⁸ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 251.

1.2.4. Bid'i Boşama

“*Bid'i talak, erkeğin karısını hayız ve nifas halinde iken veya cinsel ilişkide bulunduğu temizlik döneminde ya da bir defada üç talakla boşamasıdır,*”⁴⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Birden fazla kadının boşanması bir lafızla da olabilir ayrı ayrı lafızlarla da gerçekleşebilir. Bu şekilde boşanmalar geçerli kabul edilmekle birlikte haram olarak nitelendirilmiştir.⁵⁰

İslam'da bu boşama çeşidi hoş görülmemiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri aile birliğini zedeleyici sonuçlarının ortaya çıkmasıdır. Aynı zamanda üç talak ile boşama, sonradan meydana gelen pişmanlık ve geri dönüşlerin önüne geçmektedir. Bu yüzden boşamaların sünnete ve Kur'an'a uygun olması her açıdan önemlidir.

1.3. Boşanmanın Sonuçları

Evlilik akdi gerçekleşirken nasıl bazı sonuçları var ise boşanmanın gerçekleşmesiyle de bazı sonuçları ortaya çıkacaktır. Eğer boşanma ric'i talak ile meydana gelmiş ise daha önce bahsettiğimiz gibi eşler arasında ayrılık meydana gelir fakat eş iddet süresi içerisinde karısına yeni bir nikah gerekmeden dönebilir. Bâin talak ile boşama söz konusu ise eşin rızası alınarak yeni bir nikahla tekrardan evlenme gerçekleşir. Üç talakın vaki bulması halinde ise kadının başka biri ile evlenip boşanması dahilinde yeni bir nikahla tekrar evlenme meydana gelir.

1.3.1. İddet

Boşanmanın sonuçlarından biri iddettir. *Sözlükte “bekleme süresi, boşanan kadının tekrar evlenebilmesi için beklemesi gereken süre,”*⁵¹ olarak tanımlanır. İslami terim olarak iddet, “*evliliğin herhangi bir sebeple sona ermesi durumunda kadının yeni bir evlilik yapabilmek için beklemesi gereken süreyi ifade etmektedir.*”⁵²

İddet esas itibari ile evliliği sona eren kadınla alakalı bir yükümlülüktür. Evlilik akdinin sona ermesi iddet yükümlülüğünün oluşması için yeterli bir sebeptir.⁵³ “*Boşanan*

⁴⁹ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 251.

⁵⁰ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 251.

⁵¹ *Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü*, “İddet” (Erişim 03 Aralık 2023).

⁵² H. İbrahim Acar, “İddet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000), 21/466-471.

⁵³ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 342.

*kadınlar kendi başlarına (evlenmeksizin) üç âdet süresince beklerler,*⁵⁴ ayetiyle kadınların boşandıktan sonra üç hayız sürecince beklemesi uygun görülmüştür. Her ne kadar iddet boşanan kadının gebelik durumu olup olmadığını anlamak ve soy bağının karışmasını önlemek amacıyla olsa da aynı zamanda kadına karşı oluşabilecek kötü fikir ve niyetlere karşı kadını korur niteliktedir. Bunun yanında ric'i talak, kocaya düşünme fırsatı verirken bâin talakta her iki tarafa da düşünme, barışma olasılıklarını değerlendirme fırsatı sunmaktadır. İddet boşanma sürecinde olan çifte evlilik kurumunun önemini hatırlatıcıdır.⁵⁵

1.3.2. Ölüm İddeti

Fıkıhta kocası ölen kadını anlatmak için ihdâd kavramı kullanılır. *“Ölüm veya kesin (bâin) boşama sebebiyle evliliği sona eren kadının evlenme yasağı bulunan iddet süresince yas tuttuğu izlenimini verecek şekilde üzüntüsünü dışa vurmasını, çevresinin yadırgayacağı şekilde memnun ve mutlu görünmekten sakınmasını ifade eder.*⁵⁶

Kocası ölen kadınların bekledikleri iddet ölüm iddetidir. Bu süreçte kadının süslenmesi güzelleşmeden uzak durması gerekir. Kadın kocasını kaybetmenin üzüntüsünü yaşar. Kocası ölen kadınlar için belirlenen bekleme süresi ise gereken süre 130 gündür.⁵⁷

1.3.3. Hamile Kadının İddeti

Kocası ölen ya da boşanan hamile kadının iddeti cumhura göre doğumla sona erer.⁵⁸ Çünkü Talak suresinin 4. ayeti hamile kadınların iddetinden bahseder. Ayette bu husus *“... Gebe olanların bekleme süreleri ise doğum yapmalarıyla sona erer,*⁵⁹ şeklinde geçmektedir.

1.3.4. Hidane (Çocukların Bakım ve Terbiyesi)

Sözlükte *“çocuğu kucağına almak, yetiştirme büyütmeye anlamlarına gelir.”*⁶⁰ İslam Hukuku'nda çocuğun ve bu hükme muhatap olan kimselerin gerektiği şekilde

---

⁵⁴ Bakara 2/288.

⁵⁵ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 345.

⁵⁶ Mustafa Baktır, “İhdâd”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkez) (Erişim 03 Aralık 2023), 21/530-532.

⁵⁷ “Aile Hayatı”, 2/230.

⁵⁸ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 343.

⁵⁹ Talak, 65/4.

⁶⁰ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük* (İstanbul: Dağarcık, 2014), “214”, الحضانة.

büyütülüp yetiştirilmesi, korunup gözetilmesi ve eğitilmesi amacıyla kanun koyucunun belli şahıslara tanıdığı hak, yetki ve sorumluluğu anlatmak için bu kavram kullanılmıştır.⁶¹

Çocuklar rüşt çağına gelinceye kadar kendilerinin bakım ve himayesini üstlenecek bir kişiye ihtiyaç duyarlar. Evlilik bağında bu bakım ve himaye evlilik birliği devam ettiği sürece çocukların bakım ve terbiyesi hem anne hem babaya aittir. Boşanma sonrasında ise küçük çocukların bakımı anneye verilmekte velayet ve nafaka görevi ise babaya verilmektedir. Tabikî hidâne görevini yerine getirecek kişinin belli başlı sahip olması gereken nitelikler vardır. Bunlar; öncelikle Müslüman olması, adalet sahibi olması, çocuğun bakımına fiziki olarak güç yetirebilecek olması, güvenilir olması, çocuğa yabancı olan veya mahrem olmayan bir kimse ile evli olmaması şartları vardır.⁶²

1.3.5. Nafaka

Nafaka sözlükte “*Birinin geçindirmekle yükümlü bulunduğu kimselere, mahkeme kararıyla bağlanan aylık,*”⁶³ anlamına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak nafaka “*hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar,*”⁶⁴ şeklinde tanımlanmaktadır.

Nafaka evlilik akdinin hukuki sonuçlarından bir tanesidir. Evlilik akdinin gerçekleşmesiyle ailenin geçimini sağlaması kocaya ait bir yükümlülüktür. Boşama gerçekleşikten sonra ise iddetin sonuçlarından birisi olan iddet nafakası ortaya çıkar. Ric’i talak ile boşanan kadın nafaka hakkına sahip olur. Nafaka borçlusu olan koca kadının normal şartlarda yaşamını devam ettirebilmesi için yiyecek, içecek, barınma gibi ihtiyaçlarını temin etmesi gerekir. Bunun yanı sıra bâin talak, muhaleâ, fesih sebebiyle iddet bekleyen hamile kadının nafakası kocaya aittir. Hanefi mezhebine göre ister ric’i ister bâin ister fesih şeklinde bir boşama gerçekleşsin yeme, içme, barınma gibi kadının temel ihtiyaçlarının karşılanması karısını boşayan kocaya aittir.⁶⁵

⁶¹ Ali Bardakoğlu, “Hidâne”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi) (Erişim 03 Aralık 2023), 17/467-471.

⁶² Yalçın, *İslam Aile Hukuku*, 165; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 353-356.

⁶³ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Nafaka” (Erişim 07 Aralık 2023).

⁶⁴ Celal Erbay, “Nafaka”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2006), 282-285.

⁶⁵ Erbay, “Nafaka”, 282-285; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 357-356.

İKİNCİ BÖLÜM

MEDENİ HUKUKA GÖRE BOŞANMA SÜREÇLERİ

Türk toplumunda aile önemli bir konuma sahiptir. Çünkü aile, içinde yaşanılan toplumun temel organı kabul edilmektedir. Nitekim toplum aile ismi verilen küçük sosyal ünitelerin birleşimidir. Bunun yanında tarihi süreçlerde değişimlere uğramış olsa da aile kurumu mahiyetinden eksilme olmadan günümüze kadar ulaşmış oldukça eski bir yapıdır. Bu sebeple kanun koyucular da aile kurumunun önemini ayakta tutacak kuralları koymuşlardır. Türk Medeni Hukuku'nda da aile ilişkilerini düzenleyen maddeler yerini almıştır.⁶⁶

Aile kurumunun kurulması evlenme fiilinin gerçekleşmesine bağlıdır. Evlilik şu özellikleri içinde barındırır: 1. Evlilik bir hayat ortaklığıdır. 2. Evlilik birliği devamlı bir birliktir. 3. Evlilik Türk Hukuku'na göre monogamdır. Türk Aile Hukuku'nun en önemli özelliği bu madde kabul edilebilir. Nitekim bu madde hem erkeğin hem kadının birden fazla kişiyle aynı anda evli bulunmasının önüne set çekmiştir. 4. Evlilik birliği hukuk nizamınca tanınmış bir birliktir.⁶⁷

*“Boşanma, eşler henüz hayatta iken bir eşin kanunda öngörülmuş olan sebeplerden birine dayanarak açacağı dava sonucunda evlilik birliğine hâkimin kararı ile son verilmesidir.”*⁶⁸ şeklinde tanımlanan ve sonucunda evlilik birliğinin bittiği eylem olarak karşımıza çıkan boşanmanın tarihi de aile kurumunun tarihi kadar eskidir. Nitekim müstakil olarak birçok hukuk sisteminde boşanma kendine geniş yer bularak günümüze kadar sistemleşmeyi başarmıştır.

Medeni Hukukta da boşanma belli esaslara dayanmıştır. Bundaki amaç tarafların haklarını güvence altına almaktır. Tüm hukuk sistemleri gibi Türk hukuk sistemi de öncelikli olarak aile birliğini korumayı ilke edinmiştir. Bu bağlamda aile hukukunu ilgilendiren kanun maddeleri anayasamız tarafından da teminat altına alınmıştır.

---

⁶⁶ Turgut Akıntürk - Derya Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku* (İstanbul: Beta, 2014), 2/3-7.

⁶⁷ Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983), 60-61.

⁶⁸ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/235.

2.1. Boşanmanın Dayandığı İlkeler

Boşanmanın dayandığı ilkeler beş başlıkta incelenir. Bunlar şu şekildedir; kusur ilkesi, irade ilkesi, temelden sarsılma ilkesi, elverişsizlik ilkesi ve eylemli ayrılık ilkesidir.⁶⁹

2.1.1. Kusur İlkesi

Bu prensip, evlilik beraberliğinin getirdiği sorumlulukları eşlerden birinin veya her ikisinin yerine getirmemesi anlamına gelir. Kusur prensibi, kusurlu eşin boşanma davası açamamasını sağlar. Burada maksat kusursuz eşin korunmasıdır. Bundan dolayı dava açma hakkı kusursuz eşe aittir.⁷⁰

Ancak bu prensibe bazı eleştiriler yöneltilmiştir. Boşanmada sadece bu prensibe bağlı kalındığı takdirde çıkabilecek sorunlara dikkat çekilmiştir. Ayrıca bazı durumlarda her iki eşe de kusur atfedilememektedir. Örneğin akıl hastalığı, mizaçların uyuşmaması gibi konularda bu mümkün değildir. Nitekim bu sebeple eşlerin barışma ihtimali varsa da ortadan kalkacaktır. Çünkü boşanmak isteyen eşler karşı tarafın kusurunu bulmak için çeşitli yollara başvuracaktır.⁷¹

2.1.2. İrade İlkesi

Bu prensibe göre boşanma eşlerin iradeleri ile gerçekleşmektedir. Yani nasıl ki evlilik gerçekleşirken irade önemliyse boşanmada da durum aynıdır. Buna göre eşlerin birinin veya her ikisinin boşanmayı istemesi halinde mahkeme boşanmaya hükmetmek zorundadır.⁷²

Tek taraflı boşanma kabul edilirse, serbest boşanmaya dönüşmüş olur. Aile devamlı ve istikrarlı bir kurum olması sebebiyle boşanma için böyle bir prensip eleştirilmiştir.⁷³

---

⁶⁹ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/240.

⁷⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, 210.

⁷¹ Öztan, *Aile Hukuku*, 211.

⁷² Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/240; Öztan, *Aile Hukuku*, 212.

⁷³ Öztan, *Aile Hukuku*, 212.

2.1.3. Temelden Sarsılma İlkesi

Bu prensibe göre hâkim boşanmaya hükmedebilmek için evliliğin temelden sarsılıp sarsılmadığını araştıracaktır.⁷⁴ Nitekim evlilik birliği eşlere ve çocuklara mutluluk vermelidir. Eğer evlilik temelinden sarsılmış ise artık bireylere mutluluk değil üzüntü verir.

Boşanma için evliliğin temelinden sarsılması yeterli görülmesi, ayrıca bu durumun eşlerin kusurundan olup olmadığına bakılmamalıdır görüşü dikkat çekicidir. Çünkü eşlerden birine kusur yüklenecek dahi olsa evlilik temelinden sarsılmış olabilir. Zira evlilik temelinden sarsılmış ise kusurun bir önemi kalmamaktadır. Örneğin eşlerden birinin evlilik devam ederken akıl hastalığına tutulması halinde durum bu şekildedir. Temelden sarsılma ilkesi, boşanma konusunda hâkime geniş takdir yetkisi verir.⁷⁵

2.1.4. Elverişsizlik İlkesi

Son zamanlarda ortaya çıkan elverişsizlik ilkesine göre, karı kocadan biri bedensel veya ruhsal bozukluklardan dolayı evlilik hayatı ve evlilik hayatının getirdiği sorumlulukları ifa etmeye elverişsiz duruma geldiyse, diğer eşin talebi bulunması halinde evliliğe son verilmelidir. Bedensel ve ruhsal bozukluklara örnek olarak; kısırlık, iktidarsızlık, akıl hastalığı, cinsi sapıklık gibi tehlikeli hastalıklar gösterilebilir.⁷⁶

2.1.5. Eylemli Ayrılık İlkesi

Bu ilkeye göre eşlerin ortak hayatı sürdürmeye inancı kalmamış ve sürekli olarak birbirinden ayrı yaşama eğiliminde iseler artık bu evliliği devam ettirmeye çalışmanın hiçbir yararı yoktur. Eşler uzunca bir süre bir araya gelmiyor, evlilik sorumluluklarını yerine getirmiyor ve eylemli olarak ayrı kalmayı sürdürüyorsa onları boşama yoluna gidilmelidir. Bu hükme başvururken eşlerin boşanmalarına karar verebilmek için ne kadar süre ayrı kalmış ne kadar süre eşler bir araya gelmemiş gibi durumlar önem arz etmektedir.⁷⁷

⁷⁴ Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma* (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1988), 24.

⁷⁵ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/241.

⁷⁶ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/242.

⁷⁷ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/242.

2.2. Türk Medeni Kanunu'na Göre Boşanma Sebepleri

Türk Medeni Kanun'unda boşanma sebepleri 161 ile 166'ncı maddeler arasında belirlenmiştir. Medeni Kanun'un kabul ettiği boşanma sebepleri mahiyeti ve kapsamı açısından farklılık gösterir. Bu nedenle özel ve genel boşanma sebepleri olmak üzere ikiye ayrılır.⁷⁸

2.2.1. Özel Boşanma Sebepleri

Özel boşanma sebeplerini beş başlıkta inceleyebiliriz. Bunlar; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk ve akıl hastalığıdır.

2.2.1.1. Zina

*“Aralarında evlilik bağı olmayan kişiler arasındaki cinsel ilişki,”*⁷⁹ şeklinde tanımlanan zina, evlilik hayatı devam eden bir erkeğin karısı olmayan başka bir kadınla veya evlilik hayatı devam eden kadının kocası olmayan bir erkekle isteyerek cini münasebette bulunmasıdır. Burada evlilik dışı bir cinsel ilişki söz konusudur.⁸⁰

Zina evlilik birliğinin en önemli yapı taşlarından biri olan sadakatin zedelenmesine sebep olur. Bu sebeptir ki Medeni Kanun *“eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir,”*⁸¹ demiştir. Özetle eşlerden birinin zina etmesi boşanma sebebi olarak sayılmıştır. Kanun eşler arasında bir fark gözetmeksizin hem karının hem kocanın zinasını kapsamaktadır.⁸²

Zina davasının açılabilmesi için bazı şartlar gerekmektedir. Eşlerin birinin zinasından söz edebilmek için öncelikle evlilik birliğinin varlığı söz konusu olmalıdır. Diğer bir husus ise eşlerden birinin eşinden başka bir kimse ile fiili olarak cinsel ilişkide bulunması yani kusurlu olması şarttır. Zina her türlü delille ispat edilebilir. Eşin zina ettiğine dair kuvvetli ve inandırıcı ipuçları var ise hâkim davalının zina ettiği sonucuna varabilir. Zina sebebiyle dava açma hakkı iki şekilde düşer. Medeni Kanun'a göre, dava açma hakkına sahip olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden itibaren altı ay, zina

⁷⁸ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/243.

⁷⁹ *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, “Zina” (Erişim 19 Aralık 2023).

⁸⁰ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/244.

⁸¹ Boşanma (Boşanma), *Türk Medeni Kanunu* 4721 İkinci Bölüm (22 Kasım 2001).

⁸² Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/244.

eyleminin üzerinden beş yıl geçmesiyle dava hakkı düşmüş olur. Ayrıca eşin zina yapmış eşini affetmesi durumunda da dava düşer. Çünkü affeden kişinin dava hakkı yoktur ibaresiyle dava hakkı olan eş bu hakından vazgeçmiş sayılır.⁸³

2.2.1.2. Hayata Kast, Pek Kötü Muamele veya Onur Kırıcı Davranış

Medeni Kanun'un 162. Maddesinde düzenlenmiş olan hayata kast, eşlerden birinin diğerinin hayatına karşı acı sonuç oluşturan davranışlara denir. Hayata son verme girişiminde bulunma, onu intihara teşvik etmek veya bunun için zorlamak hayata kast örnekleri olarak ifade edilir. Bu durumda dikkat edilen husus cana kastın gerçekleşebilecek bir potansiyelde olmasıdır. Yani kuru kuru seni öldüreceğim seni mahvedeceğim gibi içerisinde ölümle tehdit olan sözler cana kast sayılmaz. Bahsettiğimiz tarzda cana kast davranışları Medeni Kanun'da boşanma sebebi sayılmıştır.⁸⁴

Eşin pek kötü muamele etmesi ve eşine onur kırıcı davranışta bulunması aile birliğini temelinden sarstığı için Medeni Kanun'da boşanma sebebi sayılmıştır. Fena muameleler, eşe yapılan eziyetler, aç bırakmak, onun bedensel ve ruhsal sağlığını bozucu davranışlar, eşi hapsedmek, dövmek, cinsel ilişki için zorlamak gibi ağır muamelelerdir. Bu gibi durumlar söz konusu olduğunda kusursuz taraf dava açma hakkına sahiptir. Fakat affetme söz konusuysa dava açma hakkı düşmüş olur.⁸⁵

2.2.1.3. Suç İşleme veya Haysiyetsiz Hayat Sürme

Küçük düşürücü suç işleme boşanma sebepleri arasında sayılmaktadır. Medeni Kanun'un 163. maddesinde eşlerden birinin eşini diğer insanlara karşı mahcup edecek bir suç işlemesi durumunda diğer eşten onunla yaşaması beklenmez ve eş her zaman boşanma davası açabilir. Böyle bir durumda suçların defalarca işlenmiş olması gerekmez bir defa işlenmesi yeterlidir.⁸⁶

Haysiyetsiz hayat sürme ise suç işlemekten farklıdır. Toplumdaki anlayışa göre bir süreden beri namus ve haysiyet kavramlarıyla bağdaşmayan bir şekilde hayat sürmek bu durumu ifade eder. İçki sebebiyle ayaşlık, kumarbazlık, onur kırıcı bir işle uğraşmak

⁸³ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/244-248; Öztan, *Aile Hukuku*, 216-220.

⁸⁴ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/249.

⁸⁵ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/252.

⁸⁶ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/252.

haysiyetsiz hayat sürmeye örnek gösterilebilir. Haysiyetsiz hayat sürme davranışlarını gösteren eş bunu hayat tarzı olarak benimsemişse diğer eşin boşanma davası açma hakkı vardır.⁸⁷

2.2.1.4. Terk

Evlilik hayatı mahiyeti gereği karı koca arasında ortak hayatı birlikte yaşamayı zorunlu kılar. Bu sebeptir ki eşlerden birinin birlikte devam ettirdikleri bu hayata kendiliğinden son vermesi boşanma sebebi sayılmıştır. Terk, eşlerden birinin isteyerek evlilik birliğinin yükümlülüklerini yerine getirmemek için hukuka uymayan bir şekilde devamlı olarak ortak hayatı terk etmesi veya haklı bir nedeni olmadan ayrı yaşamak istemesidir. Nitekim eşlerden biri haksız olarak evlilik birliğinde kaçmaktadır. Bu yüzden terk, mutlak bir boşanma sebebi sayılmıştır. Fakat terk nedeniyle boşanma davası açılabilmesi için bazı şartlar gerekir. Bunlardan ilki ortak hayata son vermenin gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Sonuç olarak eşlerden birinin oturulan ortak konuttan ayrılması gerekir. Diğer bir husus ise evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirmemek maksadının olması gerekir. Burada eşin kötü niyeti bariz şekilde belli olmalıdır. Dolayısıyla askerlik, memuriyet gibi uzaklaşmalar bu kapsamda değerlendirilmez. Bunun yanında boşanma davası açılabilmesi için eşlerin en az altı ay ayrı yaşam sürmüş olması gerekir. Kısaca terk edilen eş hemen dava açamaz. Bu terkin üzerinden en az altı ay geçmelidir. Bir diğer husus ise terk eden eşe hâkim tarafından eve dönme ihtarı bulunması gerekir. Terk edilen eş dava açmadan önce hâkime ya da notere başvurmalı ve terk eden eşe ihtarda bulunmasını istemelidir. Saydığımız bu şartların gerçekleşmesi durumunda terk edilen eş terk eden eşe dava açma hakkına sahip olur.⁸⁸

2.2.1.5. Akıl Hatalığı

Evlilik hayatı sadece zevklerin, güzel günlerin paylaşıldığı bir kurum değildir. Aynı zamanda üzüntü ve sıkıntıların da paylaşılması gereken bir kurumdur. Bu nedenle eşlerin hasta olması boşanma sebebi olarak görülmez. Fakat eşlerden birinin sağlık kurulu raporu ile akıl sağlığının olmadığını gösterilmesi boşanma sebebi sayılmıştır. Medeni Kanun'un 165. Maddesinde eşlerden biri akıl sağlığını yitirmiş ise diğer eş için hayat sürdürülemez hale geleceği düşünülerek eşe boşanma davası açma hakkı tanınır. Eşin

---

⁸⁷ Öztan, *Aile Hukuku*, 230.

⁸⁸ Öztan, *Aile Hukuku*, 254-258.

dava hakkının doğması için hastalığın akıl hastalığı olması gerekir. Aynı zamanda ortak hayatın çekilmez olmaya başlaması, dava açıldıktan sonra hastalığın en az üç yıldan beridir devam ediyor olması, akıl hastalığının iyileşmesinin imkânsız olması gerekmektedir. Bahsettiğimiz hususlar söz konusu olduğunda hayatı çekilmez olan eş boşanma davası açma hakkını elde eder.⁸⁹

2.2.2. Genel Boşanma Sebepleri

Şimdiye kadar özel boşanma sebeplerini inceledik. Şimdi genel boşanma sebeplerini ele alacağız. Bunlar; evlilik birliğinin sarsılması, eşlerin anlaşması, ortak hayatın yeniden kurulamaması durumlarıdır.⁹⁰

2.2.2.1. Evlilik Birliğinin Sarsılması

Türk Medeni Kanunu'nda evlilik birliğinin temelinden sarsılması "*ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir,*" şeklinde geçmektedir. Evliliğin temelinden sarsılıp sarsılmadığının takdiri hâkime aittir. Fakat her sebep boşanma için yeterli görülmez. Öncelikle evlilik birliği temelinden sarsılmış ve ortak hayatın sürdürülemez bir hal almış olmalıdır. Evlilik birliğini temelden sarsan durumlara örnek olarak ise evliliğin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmemek, eşlerin farklı karakterde olmaları sebebiyle uyum içinde yaşayamamaları, dışarıda çok vakit geçirme, zührevi hastalıklar, aşırı kıskançlık, içki ve kumara düşkünlük gibi haller gösterilebilir.⁹¹

2.2.2.2. Anlaşmalı Boşanma

Medeni Kanun'un 166/2 maddesine göre evlilik en az bir yıl sürmüştür ise, birlikte hayat devam ettirmek istemeyen eşlerin ortak bir kararı da söz konusuysa ya da eşlerden biri diğerinin boşanma davasını kabul etmiş, diğer şartlar da dava için uygun durumda ise hâkim boşanma kararı verir. Fakat bu kararın verilmesi için hâkim eşleri bizzat dinlemeli iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmelidir. Anlaşmalı boşanma için eşler arasında sözleşme yapılmalıdır. Hâkim sözleşmeyi inceleyip uygun bulmazsa sözleşmeyi değiştirebilir. Böyle bir durumda taraflar hâkimin kararına uymak zorundadır.⁹²

---

⁸⁹ Öztan, *Aile Hukuku*, 236-240.

⁹⁰ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/260.

⁹¹ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/161-168.

⁹² Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/269-272.

2.2.2.3. Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması

Medeni Kanun'un 166/4'e göre "*boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir.*" Fakat kanun bu maddenin gerçekleşmesi için bazı şartlar öne sürer.

Eşlerden biri herhangi bir nedenden ötürü boşanma davası açmış olmalı ve bu dava mahkeme tarafından reddedilmiş olmalıdır. Davanın açılma sebebi ve hangi eş tarafından mahkemeye başvurulduğunun bir önemi yoktur. Mahkeme tarafından reddedilen davanın üzerinden üç yıl geçmesi halinde bu sebeple tekrar dava açılabilir. Fakat bu süre zarfında eşler tekrar ortak bir hayata başlamamalıdır.⁹³

2.3. Türk Medeni Kanunu'nda Boşanmanın Sonuçları

2.3.1. Mali Sonuçları

Boşanma eşler açısından mali nitelikte sonuçlar doğurmaktadır. Boşanmanın mali sonuçları 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'unda maddi tazminat, manevi tazminat ve nafaka olarak belirlenmiştir.

2.3.1.1. Maddi Tazminat

Türk Medeni Kanunu'nun 174. Maddesine göre maddi tazminatı talep eden eşin kusursuz olması veya daha az kusurlu olması gerekirken, manevi tazminat talep eden eşin diğer eşe göre daha az kusurlu olması yetmektedir. Bu tazminatlara hâkim karar vermekte ve boşanma davasından ayrı bir şekilde de tazminat davası açılabilmektedir. Boşanma gerçekleşmesi sonucunda tazminat ile ilgili hükümler boşanma nedeniyle kusursuz eşin ortaya çıkacak zararların kısmen de olsa karşılanması için konulmuştur.⁹⁴

Maddi tazminatın miktarını hâkim her iki tarafın maddi ve sosyal durumlarını, evliliğin kaç yıl sürdüğünü, eşlerin boşanmadaki kusur ve derecelerine bakarak karar vermektedir. Maddi tazminatı zarara uğrayan taraf talep edebilir. Gerekli görmesi durumunda hâkim irat şeklinde ödenmesine de hükmedebilir.⁹⁵

⁹³ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/272-274.

⁹⁴ Öztan, *Aile Hukuku*, 287-292.

⁹⁵ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/295-298.

2.3.1.2. Manevi Tazminat

Medeni hukukta boşanma söz konusu olduğunda taraflara sadece maddi değil manevi tazminat isteminde bulunma hakkı da verilir. Maddi tazminatta kişinin mal varlığından bir eksilme veya zarar meydana gelirken, manevi tazminatta kişinin kişilik hakları saldırıya uğramakta ve bunun için acı çekmektedir. Hakları saldırıya uğrayan bu kişi manevi tazminat davası açabilir. Medeni Kanun'da bu husus “*boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir,*” şeklinde düzenlenmiştir. Maddi tazminatta olduğu gibi manevi tazminatta da miktarı ve şeklini dava açan tarafın kişilik haklarının nasıl ve ne derecede zedelenmiş olduğu dikkate alınarak hâkim tarafından belirlenir. Manevi tazminat boşanma davası devam ederken istenilebildiği gibi daha sonra da talep edilebilir.⁹⁶

2.3.1.3. Nafaka

Medeni Kanun'un 174'üncü maddesiyle düzenlenen yoksulluk nafakası, boşanma hususunda kusuru olmayan fakat boşanma nedeni ile yoksulluğa düşen eşin, maddi durumu iyi olan eş tarafından yardım edilmesini amaçlamaktadır. Bu maddeye göre yoksulluğa düşen taraf kusurlu taraf dahi olsa kusursuz eş yoksulluk nafakası ödemek zorundadır.⁹⁷

Bir diğer mali sonuç olan mal rejimi tasfiyesinde doğan borçlardır. Sahip olunmuş malları ve kişisel mallar mahkeme tarafından hesaplanıp eşlere eşit bir şekilde bölüştürülür. Bu husus hem edinilmiş malları hem de borçları kapsar. Fakat kişinin kişisel mal varlığı hesaba katılmamaktadır.⁹⁸

2.3.2. Kişisel Sonuçları

Boşanmanın bazı sonuçları kişisel bazı sonuçları yukarıda bahsettiğimiz gibi malidir. Hâkimin boşanmaya karar vermesiyle birlikte eşlerle ilgili bir takım kişisel sonuçlar ortaya çıkar. Bunlardan ilki boşanma davasının sonuca bağlanmasıyla evlilik birliği sona ermesidir. Bu durumda eşler için yeniden evlenme imkânı doğar. Aynı zamanda eşler arasında bazı kişisel durumların değişmesi veya korunması söz konusudur.

⁹⁶ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/299-301.

⁹⁷ Öztan, *Aile Hukuku*, 295-300.

⁹⁸ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/294-295.

Örneğin kadın evlenmeden önceki soyadını geri alır. Evlenme ile kazandığı kişisel durum olarak erginlik, kayın hısımlığı ve vatandaşlığı örnek gösterebiliriz. Evlilik sona erdikten sonra kayın hısımlığı devam ettiğinden dolayı eşler birbirlerinin üstsoy ve altsoyları ile evlenemezler. Ayrıca kadın boşanma kararı verildikten sonra üç yüz gün beklemeden evlenemez. Sadece kadın için olan bu süreye iddet süresi veya yasal bekleme süresi denir. Nitekim boşanan eşler birbirine artık mirasçıda olamazlar.⁹⁹

2.3.3 Boşanmanın Çocuklarla İlgili Sonuçları

Evlilik kurumunun bitimiyle gerçekleşen boşanma ile eşler arasında tüm hukuki ilişki bitmesine rağmen eğer bir çocukları var ise bu hususta eşler mecburi olarak aralarındaki ilişkiyi çocuk için devam ettirirler. Evliyken çocukların velayetine her iki eşte ortak iken boşanma gerçekleştikten sonra çocuğun velayetinin kimde olacağı hâkim yetkisine bırakılmıştır. Hâkim çocuğun menfaatini de gözeterek çocuğun hangi tarafta daha iyi yetişeceği ve bakılacağı, eğitim ve öğretiminin hangi tarafta daha iyi olacağı konularını göz önünde bulundurarak kendi kanaatiyle velayetin verileceği ebeveyni belirler. Çocukların bakımı ise velayet verilen tarafa düşmektedir. Ayrıca çocuğun velayetinin verilmediği taraf çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi için nafaka ödeyecektir. Buna iştirak nafakası denir. Bu nafakanın miktarına ise hâkim kişinin maddi durumunu gözeterek karar verir.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/288-292.

¹⁰⁰ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/313-316.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM HUKUKU VE MEDENİ HUKUKTA BOŞANMA SÜREÇLERİNİN MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Manevi Destek ve Rehberlik

“Manevi danışmanlık danışanların inanç dünyalarının hayatlarına etkilerini fark etmelerine destek olan ve onların din veya maneviyatla ilişkilendirdiği sorunlarıyla başa çıkmalarında Medeni danışma teknikleri ile dinî ve manevi yöntemleri birlikte kullanan bir meslek alanıdır.”¹⁰¹ Din, kelime olarak boyun eğme, itaat etme, ceza ve mükafat gibi anlamlara gelir.¹⁰² Terim olarak ise din, ferdi ve içtimai yanı bulunan, fikir ve tatbikat açısından sistemleşmiş olan, inananlara bir yaşam tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan bir yapı olarak ifade edilir.¹⁰³ İnsan bedensel varlığının yanında ruh denilen anlam dünyasını içinde taşıyan yönüyle de dikkate değerdir. Bu nedenle maneviyat ismi de verilen insanın bu yönü varlığını, yaşananları anlamlandırma çabasıdır. İnsandaki yaşamı anlamlandırma çabası kendisinin ve diğer her şeyin kaynağını ve amacını sorgulamaktan ve bunlara cevap aramaktan geçer. İnsanın bu anlam arayışında en önemli kurum her zaman din olmuştur. Din, insanlara aşkın alemle ilişkileri düzenlemede, insanın kendisini anlamlandırmada en büyük rehberliği yapmıştır.¹⁰⁴

Ülkemizde de aile kurumunu korumaya yönelik olarak Din Hizmetleri Genel Müdürlüğünün sunduğu hizmetler bulunmaktadır. Bu bağlamda Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı, toplumun temelini oluşturan aile kurumunun sağlıklı bir şekilde varlığını devam ettirebilmesi için, Türk aile yapısını da korumanın bilinci içerisinde aileye ve aile bireylerine yönelik çalışmalarla hizmet vermektedir. Ayrıca toplumun dini hayatını doğru ve huzurlu bir şekilde yaşayabilmesi için topluma dini rehberlik hizmetlerini de sunan bir teşkilattir.¹⁰⁵ Bizde Manevi Destek ve Rehberliğin hedeflediği amaçlar kapsamında hem İslam Hukuku’ndaki boşanma süreçlerini hem de Medeni Hukuk’taki boşanma süreçlerini ele alıp değerlendirmesini yapacağız.

¹⁰¹ “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Programı”, *Sakarya Üniversitesi Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı* (Erişim 27 Aralık 2023).

¹⁰² İsmail Şimşek, *Yeni Başlayanlar İçin Din Felsefesi* (Ankara: Otto Yayınları, 2021), 16.

¹⁰³ Mehmet S. Aydın, *Din Felsefesi* (İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014), 6.

¹⁰⁴ “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Programı”.

¹⁰⁵ “Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı”, *T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü* (Erişim 31 Aralık 2023).

3.2. İslam Hukuku'nda Boşanma Süreçlerinin Manevi Destek ve Rehberlik Yönü

3.2.1. Tahkim

Eşlerin evliliği devam ettirme çabaları bazen yetersiz kalabilmektedir. Çabaların yetersiz kalıp ayrılma düşünceleri belirlediği zaman Kur'an, kadın ve erkeğin ailelerine de sorumluluk vermekte evliliğin kurtarılması için harekete geçmelerini, böyle bir durumda ilgisiz ve sessiz kalmamalarını emretmektedir. Nitekim hemen boşanma yoluna gidilmeden yapıcı yaklaşım sahibi, iyi niyetli akrabaların devreye sokulmasını emredilmiştir. Bu konu ile ilgili ayette şöyle buyrulmaktadır;

“Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Düzeltmek isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.”¹⁰⁶

Ayete ilk baktığımızda şunu görmekteyiz; Kur'an evliliğin hemen bozulmasını istememekte aksine evliliğin devam etmesini arzulamaktadır. Bir diğer husus ise eşlerin evliliği kurtarmak için çabalarının yetersiz kalması, bazen de bu husus için hiç çaba göstermemeleri, sağduyulu davranmak yerine meseleye duygusal yaklaşımları, bu duygusallıktan ötürü küçük olayları büyütürken önemli bir problem haline getirmeleri evliliğin tuzu biberi diyebileceğimiz husus iken bazen de eşler bu durumu kendi aralarında neticeye kavuşturamazlar. İşte bu gibi durumlarda deneyim sahibi, sözü dinlenir aile büyükleri devreye girer. Duruma göre eşlere nasihat verir veya problemin çözümüne yardımcı olmaya çalışır. Ayette eşlerin problemine yardımcı olmak için tayin edilen aile büyüğü hakemin anlaşmayı istemeleri halinde başarılı olacakları belirtilmiştir. Burada “isteme” kelimesi önem arz eder. Çünkü hakemin objektif davranmaması, duygusal davranmaları, taraf tutmaları halinde başarısız olacakları açıktır.¹⁰⁷

Hakemlerin aile içinden seçilmesi anlaşmazlığın çözüme kavuşması için bir hayli önemlidir. Çünkü aile içinden seçilen hakem aile sırlarına vakıftır. Eşlerin hususi hallerini bir yabancıya nazaran daha iyi bilir. Her iki eş de şikayetlerini daha rahat bir şekilde ifade edebilir. Ayrıca hakemlerin aile içinden olması yabancılara nispeten eşlerin arasını bulmaya daha istekli olmasını sağlar. Hakemler eşlere sorunları karşısından rehberlik

¹⁰⁶ Nisa, 4/35.

¹⁰⁷ Hamza Aktan, “Kur'ana Göre Boşanma Prosedürü”, *Dini Araştırmalar* 5/14 (Aralık 2002), 11-12.

eder. Bu hususta hakemlerin asli görevi eşleri barıştırmaktır. Bu görevlerinde başarılı olurlar ise hedefe ulaşmış ve aile birliğini korumuş olurlar. Başarısız olma durumları da söz konusudur. Bu durumda eşler zorla beraber yaşamaya zorlanmaz ve boşanmaya yönlendirilir.¹⁰⁸

Manevi Destek ve Rehberlik açısından baktığımızda evliliklerdeki tahkim uygulaması eşlere diğer aile büyüklerinin hem manevi desteğini hissettirir hem de sorunlarını çözme noktasında onlara bir nevi rehberlik hizmeti sağlamış olur. Hakemlerin aile içinden olması evliliği kurtarmaya yönelik tavrı da destekler niteliktedir. Çünkü hakemin kendi ailesinden bireylere yardım etmesi daha kolay olacaktır. Kur'an'ının aile kurumunu kurtarmak için önerdiği tahkim uygulamasının Manevi Destek ve Rehberlik yönü toplum açısından son derece önemlidir.

3.2.2. Aile ve Dini Rehberlik Büroları

Diyanet İşleri Başkanlığı din hizmetlerini toplumun her kesimine ulaştırmayı ve etkinliğini artırmayı kendine misyon edinmiştir. Toplumumuzda din, insanlar açısından önemli referans kaynaklarından. Bu anlamda din görevlileri de vatandaşların dini konularda danışmaya yönelik birçok müracaatıyla karşılaşmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı bu danışma taleplerinin din ile ilgili olan kısmına bizzat cevap vermek, ayrıca gerekli olan durumlarda müracaat edenin sağlık, hukuk ve güvenlik birimleri gibi uygun kurumlara yönlendirmek amacıyla il müftülükleri bünyesinde 2003 yılından itibaren bir danışma birimi şeklinde Aile ve Dinî Rehberlik Bürolarını faaliyete geçirmiştir. Aile ve Dini Rehberlik Büroları 633 sayılı Kanun hükümlerince dinî danışma ve rehberlik birimleri şeklinde hizmet vermektedir.¹⁰⁹

Bu büroların kuruluş amacı “*toplumumuzun aile hakkında dinî açıdan doğru bilgilendirilmesini sağlamak, aile yapısının korunmasına katkıda bulunmak, halkımızın özellikle aile ve aile bireyleriyle ilgili dinî içerikli soru ve sorunlarına çözüm üretmek bu bağlamda gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yapmaktır,*” şeklinde ifade edilmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁸ Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 221-226.

¹⁰⁹ “Aile ve Dini Rehberlik Büroları”, *T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü* (Erişim 31 Aralık 2023).

¹¹⁰ “Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı”.

Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Personeli başvuru yapan kişiyle büro personeli birebir veya telefonla görüşme yapar. E-posta ile gelen soru varsa onları cevaplandırır. Büroya gelen her vatandaşa din hizmeti ve manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti verir. Özel gün ve haftalarda kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği sağlayarak panel, sempozyum, konferans gibi kültürel ve sosyal faaliyet düzenler. Sorumlu oldukları bölgenin aile yapısı ve sorunları konusunda arşiv hazırlar. Büroya başvuran kişileri dinleyerek psikolog, sosyal hizmet uzmanı, avukat gibi uzmanlara yönlendirme yapar. Aile konusunda yapılan etkinlikleri proje ve eğitimlere katılır.¹¹¹

Görüldüğü üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından günümüzde verilen bu hizmetler bir yandan dini nitelik taşıırken diğer yandan da ülkemiz anayasasında belirtilen yetkili kurum ve kuruluşlarla da iş birliği içinde çalışarak sorunları etkin şekilde çözmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla toplumumuz gerçekliğine yakın bir refleksin bu alanda gösterilmiş olduğunu görmekteyiz. Nitekim bize göre de insanın manevi yönü bir kenara atılamayacağı gibi aynı zamanda aile gibi önemli bir kurum hakkındaki sorunlar da günümüz gerçekliğinden bağımsız çözümlerle neticeye ulaştırılamaz. Bu anlamda aile kurumunu ayakta tutmak için dini referans almanın önemli olduğunu belirtmeliyiz. Bunun yanında günümüz problemlerinin hiçbirinin yasalarımızda belirtilen somut adımlar olmadan da çözülemeyeceğinin farkındayız. Bu sebeplerden ötürü bize göre Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu yaklaşımı problemi çözmeye yönelik somut bir adım olmuştur.

3.3. Medeni Hukuk'ta Boşanma Süreçlerinin Manevi Destek ve Rehberlik Yönü

3.3.1. Evlilik Birliğinin Korunmasına Yönelik Hâkim'in Alacağı Önlemler

Evlilik, eşler tarafından mutlu bir aile yuvası kurmak amacıyla hayatlarını birleştirmeye karar vermelerinden sonra ortaya çıkan birlikteliktir. Amacı mutlu bir aile yuvası kurmak olsa da zaman zaman evlilik birliğinin sarsıntılar geçirmesi ve dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalması da mümkündür. Toplumun en küçük yapı taşı olan ailenin ayakta kalması, evliliğin sorunlarının çözülerek birlikteliğin devam ettirilmesi sadece eşlerin ve aile bireylerinin değil aynı zamanda toplumun da yararına.

---

¹¹¹ Sema Karagöz - Emine Gümüş Böke, *Aile ve Dini Merkezlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020), 23-24.

Dolayısıyla evlilik kurumunun sağlıklı işlediği toplumlarda dirlik ve düzen, barış ve huzur daha üst seviyededir diyebiliriz. Bu yüzden kanun koyucular evlilik birliğini koruyucu tedbirler almıştır. Ayrıca bu maksatla Anayasamızın 41. Maddesinin ikinci fıkrası gereğince “Devlet, ailenin huzur ve refahı için özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilat kurar,” denilmiştir. Bu yüzden Türk kanun koyucusu bu emri dikkate alarak aileye müdahale etmekte bir sakınca görmemiştir. Bu çerçevede Medeni Kanun’da da buna yönelik hükümlere yer verilmiştir. Fakat söz konusu müdahalenin hâkim tarafından yapılabilmesi için eşlerden her birinin ayrı ayrı veya her iki eşin birlikte istemde bulunması gerekmektedir. Hâkimin re’sen, yani ortada hiçbir talep yokken kanunun öngördüğü tedbirleri alması da yetkisi dışındadır.¹¹²

Hâkim Medeni Kanun’un 195’inci maddesindeki “evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi halinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler,” emrinde hareket eder. Görüldüğü üzere kanunumuz iki durumda eşlere gerekli önlemlerin alınması için hâkime başvurma yetkisi vermiştir. Bu durumları biraz daha irdeleyelim. Öncelikle “evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi” durumunu ele alalım. Bu madde eşlerden birinin evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin herhangi birini yerine getirmemesi durumunda diğer eşe hâkime başvurarak duruma müdahale etmesini ve gereken önlemleri almasını isteme hakkı sunmaktadır. Buna göre Ortak Yükümlülükler olarak kabul edilen şu durumlar eşlere hâkime başvurusu için konu olabilir; “birliğin mutluluğunu sağlama, sadakat gösterme, birlikte yaşama, dayanışma ve yardımcı olma, çocuklara bakma ve yetiştirme, giderlere katılma, meslek ve iş seçiminde özen gösterme ve nihayet kadın için kocanın soyadını taşıma olarak” belirtilmiştir. “Önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi” durumunda da dikkat edilecek husus eşler arasında anlaşmazlığa düşülen konunun gerçekten önemli olması gerektiğidir. Nitekim basit ve önemsiz konular bizzat eşler tarafından kendi aralarında ve karşılıklı anlaşarak çözümlenmelidir. Bu bağlamda eşlerin hâkime başvurusuna konu olabilecek durumları şu şekilde ifade edebiliriz; “aile konutunun birlikte seçimi, evlilik sırasında doğan çocuğun özadının konulması, çocukların mesleki eğitim alanının

---

¹¹² Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/131-132.

kararlaştırılması, ayırt etme gücüne sahip, fakat ergin olmayan çocuğun ergin kılınmasına, nişanlanmasına ve evlenmesine izin verilmesi, aile konutunun donatılmasında eşyaların seçimi gibi çeşitli konulardır.”¹¹³

Yukarıda ifade edilen durumlar karşısında eşlerin talebi ile hâkim birtakım önlemler almak durumundadır. Bu önlemleri 5 maddede inceleyebiliriz:

1. Uyarıda bulunma, uzlaştırmaya çalışma: Hâkimin kusurlu olan eşi veya eşlerin her ikisini de yükümlölükleri konusunda uyarmasıdır. Bu durum bir nevi eşe veya eşlere ödevi hatırlatmadır. Ayrıca hâkim eşlerin ortak rızasını alarak uzman kişilerden de destek alabilir. Bu eylemler neticesinde yapılan uyarı ve uzlaştırma çabalarının etkili olmayacağı görülürse hâkim tarafından Kanunda öngörölen diğer önlemlere başvurulur.¹¹⁴
2. Birlikte yaşamaya ara verilmesi: Medeni Kanun’da 197/1’de “*Eşlerden biri, ortak hayat sebebiyle kişiliği, ekonomik güvenliği veya ailenin huzuru ciddi biçimde tehlikeye düştüğü sürece ayrı yaşama hakkına sahiptir,*” maddesi bulunur. Bu durumlara örnek olarak; kadının kocasını zarara uğratması veya kocanın karısını başkalarının önünde küçük düşürücü davranışta bulunması gösterilebilir. Hâkim birlikte yaşamaya ara verilmesine karar verdiği takdirde aynı zamanda çocukların ayrı yaşayan eşlerden hangisinin yanında kalacağı, çocuk yanında kalmayan eşin onunla nasıl ve ne zaman kişisel ilişki kuracağı hakkındaki önlemleri de almalıdır.¹¹⁵
3. Parasal katkıının belirlenmesi: Medeni Kanun’da 196/1’de “*Eşlerden birinin istemde bulunması üzerine hâkim, ailenin geçimi için eşlerden her birinin yapacağı parasal katkıyı belirler,*” maddesi bulunur. Eşler birlikte yaşamaya devam ederken aralarında birliğin giderlerine katılma konusunda uyuşmazlık baş gösterebilir. Eşlerden her biri evlilik üzerine kurulan birliktelikte katkıının ne miktar veya ne oranda olacağı hususunda farklı düşünebilir ya da diğer eşi yeterince katkıda bulunmamakla itham edebilir. Kanun, böyle durumlarda hâkime parasal katkıının eşler arasındaki payın belirlenmesinde görev verir. Bu bağlamda hâkim katkı payını belirlerken eşlerin ev işlerini

¹¹³ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/132-135.

¹¹⁴ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/135-136.

¹¹⁵ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/127-140.

görmek, çocuklara bakmak, çocukların okula getirilip götürülmesi ile meşgul olmak gibi emek dağılımlarını gözetmesi beklenir.¹¹⁶

4. Borçlulara emir verme: Medeni Kanun'da madde 198'e göre "*Eşlerden biri sürekli ve düzenli bir geliri olduğu halde birliğin giderlerine katılma yükümlülüğünü yerine getirmeyen, hâkim bu eşin borçlularına ödemeyi tamamen veya kısmen diğer eşe yapmalarını emredebilir,*" maddesi bulunur. Medeni Kanun eşlerin birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıkları ile 'birlikte' katılmaları esasını getirmiştir. Dolayısıyla hâkim bu katkıyı yapmaktan hangi eş kaçınıyorsa o eşin borçlularına borçlarını diğer eşe ödemelerini emredebilir. Evlilik birliğini korumaya yönelik olan bu önlemin söz konusu olabilmesi için giderlere mal varlığıyla katılması zorunlu olan eşin, bu yükümlülüğü yerine getirmiyor olması gerekir. Yükümlülüğünü yerine getirmeyen eş kocada olabilir karı da. Kısacası eşlerden biri birliğin giderlerine mal varlığı ile katılma imkanından yoksun ise, örneğin; çalışmayan karı, işsiz kalmış koca parasal bir gelire başka yollardan da sahip bulunmuyorsa, onun hakkında borçlulara emir verme önlemi söz konusu olamaz.¹¹⁷
5. Tasarruf yetkisinin sınırlanması: Medeni Kanun 198/1'e göre "*Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali bir yükümlülüğün yerine getirilmesi gerektiği ölçüde, eşlerden birinin istemi üzerine hâkim, belirleyeceği mal varlığı değerleri ile ilgili tasarrufların ancak onun (istemde bulunan eşin) rızası ile yapılabileceğine karar verir,*" maddesi bulunur. Bu hükümde evlilik birliğini korumaya yönelik getirilmiş tedbirlerden biridir.¹¹⁸

Anayasamız tarafından hâkime verilen yukarıdaki yetkiler aile kurumunu kurtarmaya yönelik adımlardır. Bir anlamda eşlerin hatalarını telafi ederek evliliklerini kurtarmalarına da fırsat sunan bir yaklaşımdır. Dolayısıyla Manevi Destek ve Rehberlik bağlamında konuyu değerlendirdiğimizde aile bireylerine hukuksal desteğin sonuna

---

¹¹⁶ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/140.

¹¹⁷ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/140-141.

¹¹⁸ Akıntürk - Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*, 2/142.

kadar sağlandığını ayrıca aile kurumunu kurtarma noktasında da rehberlik edildiğini görmekteyiz.

3.3.2. Boşanma Arabuluculuğu

Boşanma arabuluculuğu, boşanma sürecindeki çiftler arasındaki sorunların çözümüne yardım sunabilmek için yürütülen bir çalışmadır. Bu çalışma sosyal hizmet uzmanları, avukatlar gibi profesyonel kişilerce belli işlem basamakları sürecinde gerçekleştirilir. Boşanma arabuluculuğunun hedefleri arasında boşanma sürecindeki çiftlerin, evliliklerde yaşadıkları sorunların nedenlerini anlamalarına, ortak malların eşit olarak dağılımı, çocukların velayet ve görüş günlerinin, nafakanın düzenlenmesi, sağlıklı olmayan bir ilişkidenden duygusal olarak da ayrılmak gerekliliği hususlarında farkındalıklar yaratarak çiftlerin arasında karşılıklı uzlaşmaların yapılması vardır.¹¹⁹

Arabuluculuk uygulamasında arabuluculuk yapacak kişinin her iki tarafı da kendisinin tarafsız olacağı hakkında bilgilendirmesiyle başlar. Daha sonra süreç genel olarak tanıtılır. Tarafların süreç içerisinde uyması gereken kurallar konusunda bilgilendirme yapılır. Çiftlerin arabuluculuk sürecine kendi rıza ve istekleriyle katıldıklarına kanaat getirildiğinde uygulama başlatılır. Daha sonra sırasıyla tarafların mal varlıkları, gelirleri ve mevcut yapmaları gereken sorumluluklar, varsa çocukların isim ve yaşları, o an yaşadıkları yer ve aralarında başlangıçta uyguladıkları ekonomik düzenlemeler hakkında bilgi verirler. Uygulama sonunda arabulucunun yardımı ile taraflar, kendi problemlerine yapıcı ve yeni çözümler üretebilirler. Daha sonra tarafların kendi özgür iradeleriyle aldıkları kararların kaleme alınması ve bu kararların taraflar tarafından imzalanmasıyla arabuluculuk süreci sona erer. Eşler arası ilişkiler kapsamında uzlaşmaya konu olabilecek durumlar şunlardır; eşler arası etkileşim ve iletişimin planlanması, bakıma muhtaç yaşlı, hasta aile üyeleri ile ilgili düzenlemeler, mali konular, mal paylaşımı ve diğer özel konulardır.¹²⁰

Boşanma Arabuluculuğu uzman kişiler tarafından ailelere boşanma sürecinde hem destek sağlamakta hem de rehberlik etmektedir. Bu hizmet aile kurumunu yıkılmaktan kurtarabilir. Fakat anlaşmazlıklar çözülemezse ve nihayetinde boşanma gerçekleşirse de boşanma sonrasında aile bireylerinin yapacakları konusunda onlara bir

¹¹⁹ Bülent Şen, *Boşanma Arabuluculuğu* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2015), 277.

¹²⁰ Şen, *Boşanma Arabuluculuğu*, 278-279.

yol haritası sunar. Böylelikle tarafların olabildiğince az zararlarla süreci atlattıkları konusunda büyük destek sağlamış olur. Manevi Destek ve Rehberlik bakış açısıyla Boşanma Arabuluculuğuna baktığımız zaman görürüz ki bu hizmet tarafların hem maddi hem de manevi olarak zararlarını en aza indirmeyi hedefleyen bir uygulamadır.

3.3.3. Aile Danışmanlığı

“Ailelerin sorun çözme kapasitelerinin artırılması; aile içi ilişki ve iletişim sorunlarının azaltılması; zorlu yaşam olayları ile baş etme becerilerinin geliştirilmesi; sosyal çevreyle ilişkilerinin güçlendirilmesi, ebeveynlik becerileri ve kardeş ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik sunulan koruyucu, önleyici, geliştirici ve rehberlik edici danışmanlık hizmetine ‘Aile Danışmanlığı’ denilmektedir.” Ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ailelere yönelik olarak aile bütünlüğünü korumak ve güçlendirmek, aile içi ilişkileri düzenlemek, evliliğin işleyişinde yaşanan ya da yaşanması muhtemel sorunların çözümüne destek olmak amacıyla Aile Danışmanlığı hizmeti sunulmaktadır. Ayrıca boşanma sürecinde olan çiftlerin bu süreci sağlıklı yönetebilmeleri amacıyla "Boşanma Süreci Danışmanlığı" hizmeti de yine bu kapsamda verilmektedir. Boşanma Süreci Danışmanlığı; boşanma öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası olmak üzere üç kısımdan meydana gelmektedir. Bu hizmetler Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM)'deki alanındaki uzman personel aracılığı ile ücretsiz olarak sunulmaktadır.¹²¹

Bu hizmet Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sunduğu Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının verdiği hizmete benzer hizmet vermektedir. Nitekim hem aile bireylerinin psikolojilerine yönelik hem de uzman kişilere yönlendirme olmak üzere rehberlik hizmeti sunulmaktadır. Aile kurumunu ve aile bireylerini korumaya yönelik bu hizmeti Manevi Destek ve Rehberlik bakış açısıyla irdelediğimiz takdirde görürüz ki toplumumuz için çok kıymetli bir hizmeti yerine getirmektedir.

---

¹²¹ “Aile Danışmanlığı”, *Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı* (Erişim 29 Aralık 2023).

SONUÇ

İslam Hukuku ve Medeni Hukuk'taki boşanma süreçlerinin Manevi Destek ve Rehberlik bağlamında ele aldığımız çalışmamızda gördük ki her iki hukuk sisteminde de eşlerin ve aile üyelerinin süreçten alacağı zararı en aza indirmeyi hedefleyen uygulamaları bulunmaktadır. Bu uygulamalara genel olarak baktığımızda öncelikle aile kurumunu ayakta tutmaya yönelik uygulamalar olduğunu görürüz. Çünkü hem İslam Hukuku hem de Medeni Hukuk aileyi toplumun temel taşı kabul etmektedir. Dolayısıyla aile kurumunun yıkılmasını önlemeyi öncelikli görmüşlerdir.

Tüm çabalar sonucunda aile kurumunun ayakta kalamayacağına kanaat getirilirse eşler ve aile üyeleri daha fazla zarar görmesin diye boşanmaya karar verilir. Bundan sonraki süreçte her iki hukuk sistemi de boşanma sonrası eşler ve aile üyelerine yönelik uygulamaları ile bireylere desteğini sunar. İslam Hukuku gücünü dinin maneviyatından alırken Medeni Hukuk ise yasaların yaptırım gücünü arkasına almıştır. İnsanın fitri yapısı dikkate alındığında hem maddi hem de manevi desteğin önemi yadsınamaz. Dolayısıyla ülkemizdeki uygulamalara baktığımızda hem Diyanet İşleri Başkanlığı'nın verdiği hizmetler hem de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın verdiği hizmetler eşler ve aile üyeleri açısından birbirini tamamlar niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İbrahim. “İddet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 21/466-471. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000. <https://islamansiklopedisi.org.tr/iddet>
- Acar, H. İbrahim. “Talâk”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 39. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2010. <https://islamansiklopedisi.org.tr/talak>
- Acar, Halil İbrahim. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar, 5. Basım, 2022.
- Akıntürk, Turgut - Ateş Karaman, Derya. *Türk Medenî Hukuku Aile Hukuku*. İstanbul: Beta, 16. Basım, 2014.
- Aktan, Hamza. “Kur’ana Göre Boşanma Prosedürü”. *Dini Araştırmalar* 5/14 (Aralık 2002).
- Atar, Fahrettin. “Muhâlea”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 30. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhalea>
- Aydın, Mehmet Akif. “Liân”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 26/172-173. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 23 Kasım 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/lian?ysclid=lpbdsnppx8775708573>
- Aydın, Mehmet S. *Din Felsefesi*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2014.
- Baktır, Mustafa. “İhdâd”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 21/530-532. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkez. Erişim 03 Aralık 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihdad>
- Bardakoğlu, Ali. “Hidâne”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 17. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 03 Aralık 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hidane>
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el-. “Kitâbu’n-Nikâh”. çev. Mehmed Sofuoğlu. *Sahîh-î Buhârî ve Tercemesi*. İstanbul: Ötüken, 1987.
- Cin, Halil. *Eski Hukukumuzda Boşanma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 2. Basım, 1988.
- Döndüren, Hamdi. “İlâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 22/61-62. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 23 Kasım 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ila>
- Ebu Davud, Süleyman b. El-Eş’as b. İshak b. Beşir b. Şeddad b. Amr b. İmrân el-Ezdi es-Sicistânî. “Boşanma Bölümü”. çev. İsmail Lütfi Çakan. *Sünen-İ Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi*. İstanbul: Şamil Yayınları, 1987.
- Erbay, Celal. “Nafaka”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 282-285. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nafaka>
- Gözübenli, Beşir. “Mefkûd”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 28/353-356. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 22 Kasım 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mefkud>
- Gündüz, Şinasi (ed.). *Yaşayan Dünya Dinleri*. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 5. Baskı., 2019.
- Hacı Mehmet, Günay. “Nüşûz”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 33/303. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkez. Erişim 22 Kasım 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nusuz>
- Karagöz, Sema - Gümüş Böke, Emine. *Aile ve Dini Merkezlerinde Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur’an Yolu Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1. Baskı., 2018.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık, 2014.

- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık, 2014.
- Mutçalı, Serdar. *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık, 2014.
- Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2. Basım, 1983.
- Şen, Bülent. *Boşanma Arabuluculuğu*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım., 2015.
- Şimşek, İsmail. *Yeni Başlayanlar İçin Din Felsefesi*. Ankara: Otto Yayınları, 1. Baskı., 2021.
- Yalçın, İsmail. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022.
- Yaman, Ahmet. “Zihâr”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 44/387-390. TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010. <https://islamansiklopedisi.org.tr/zihar>
- Yıldırım, Mustafa. “Tahkîm”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 39. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 2010. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tahkim--fikih>
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. “Aile Danışmanlığı”. Erişim 29 Aralık 2023. <http://www.aile.gov.tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/aile-danismanligi/>
- “Aile Hayatı”. *İlmihal II İslam Ve Toplum*. 2/199. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 15. Baskı., 2008.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü. “Aile ve Dini Rehberlik Büroları”. Erişim 31 Aralık 2023. <https://dinhizmetleri.diyamet.gov.tr/Detay/99/aile-ve-dini-rehberlik-b%C3%BCrolar%C4%B1>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü. “Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı”. Erişim 31 Aralık 2023. <https://www2.diyamet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Gorevler.aspx>
- Boşanma, Boşanma. *Türk Medeni Kanunu 4721 İkinci Bölüm (22 Kasım 2001)*.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim 24 Kasım 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=fesih>
- Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü*. Erişim 03 Aralık 2023. <https://sozluk.adalet.gov.tr/iddet>
- Sakarya Üniversitesi Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı. “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Programı”. Erişim 27 Aralık 2023. <https://mdr.sakarya.edu.tr/tr/icerik/19833/102219/anabilim-dali>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim 07 Aralık 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=nafaka>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim 17 Ekim 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=tahkim>
- Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü*. Erişim 17 Ekim 2023. <https://sozluk.adalet.gov.tr/tahkim>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim 10 Ekim 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=talak>
- Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü*. Erişim 26 Ekim 2023. <https://sozluk.adalet.gov.tr/tefrak>
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim 19 Aralık 2023. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=zina>